

УДК 341.232:321.7

Т. О. Свіда

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗМІЦНЕННІ ДЕМОКРАТІЇ

Міжнародне співробітництво держав набуває все більшого розвитку, однак існуюча різноманітність національних правових систем, їх нездатність до швидкої адаптації з міжнародно-правовими суттєво заважає цьому процесові. У такій ситуації актуалізується необхідність створення єдиного правового простору, в межах якого можна було б швидше досягти ефективної співпраці між державами, що мають різні як економічні, так і правові системи. Все частіше лунають твердження про формування у міжнародному праві принципу демократії, відповідно до якого держави повинні відповідати закріпленим міжнародним правом демократичним стандартам.

Як вітчизняна, так і зарубіжна наука міжнародного права приділяє увагу аналізу сучасного стану міжнародно-правового співробітництва держав, міжнародно-правового захисту демократії, змісту й юридичної природи норм захисту демократії, їх ролі в розвитку міждержавних відносин. Цим проблемам присвячували свої праці І. І. Лукашук, М. В. Буроменський, В. І. Євінтов, С. Л. Рогожин, Д. Томас, М. Шулер, Д. Ричардсон та інші.

Найбільш активно становлення принципу демократії відбувається в Європі. Відповідно до Статуту Ради Європи (далі — РЄ) членом цієї організації може бути лише держава, яка здатна і намагається відповідати встановленим Статутом принципам верховенства права і гарантування основних прав і свобод людини (ст. ст. 3 і 4). Значний внесок в утвердження принципу демократії зорбила й ОБСЄ (до 1995 р. — НБСЄ). Гельсінкський Підсумковий Акт 1975 р. встановив основні принципи співробітництва держав і поваги до прав людини. У Паризькій хартії для нової Європи сформульовано положення, відповідно до якого держави, що прийняли Хартію, зобов'язалися «будувати, консолідувати й укріплювати демократію як єдину систему правління в наших держа-

вах», а повне здійснення прав людини розглядається як «основа свободи, справедливості і миру». Принцип демократії знайшов відображення і в договорах країн СНД, де в якості одної з основних цілей вказано «забезпечення сталого демократичного розвитку держав».

Принцип демократії поступово утверджується і в загальному міжнародному праві. Як відомо, в числі основних зобов'язань членів Статуту ООН визначає здійснення співробітництва «в заохоченні та розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх» (ст. 1). Віденська всесвітня конференція з прав людини 1993 р. визнала принцип демократії принципом Статуту ООН. Цей принцип активно реалізується ООН, яка надає допомогу державам у становленні демократії. Так, вона сприяла проведенню вільних виборів приблизно в 50 країнах, а також «становленню та розвитку демократичних інститутів». У 1994 році ГА ООН прийняла резолюцію «Підтримка системою Організації Об'єднаних Націй зусиль урядів розвивати і зміцнювати нову демократію чи відновлювати демократію». У доповіді Генерального Секретаря ООН про вдосконалення діяльності Організації підкреслюється: «Організація почала сприяти переходу до демократії...». Не можна не погодитися з думкою І. І. Лукашука, що принцип поваги до прав людини може бути реалізований лише в умовах демократії [1, с. 139].

У 1989 р. ГА ООН прийняла резолюцію 44/23 «Десятиріччя міжнародного права Організації Об'єднаних Націй», в якій було підкреслено внесок ООН у сприяння «більш широкому прийняттю й повазі до принципів міжнародного права» і в заохочення «прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації». Період 1990—1999 рр. проголошено ООН як Десятиріччя міжнародного права, протягом якого здійснювалося подальше зростання ролі міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин.

Формуючись під впливом міжнародних відносин, міжнародне право саме здійснює на них активний вплив. Із кожним днем міжнародні норми охоплюють все нові аспекти взаємодії держав. Можна сміливо стверджувати, що без міжнародного права світова система була би не в змозі нормально функціонувати. Зростання ролі міжнародного права як на міждержавному, так і на національному рівні стає все більш відчутним.

Найбільш авторитетні неупереджені оцінки існуючих плюралістичних демократій з погляду їхнього найважливішого призначення — забезпечення народовладдя на основі дотримання прав людини — підтверджують їх більш високу, порівняно з іншими моделями, ефективність. «Демократії є зборами зрілих людей, — зауважує П. Фейерабенд. — Але зрілість... набувається лише тоді, коли людина приймає на себе відповідальність за всі події, що відбуваються в житті країни і за всі прийняті рішення» [2, с. 133]. До того ж сучасні плюралістичні демократії як структури, не сумісні з ізоляціонізмом, найбільш відкриті для міжнародного контролю, що стає все важливішим в умовах кризи цивілізації. Стабілізація державних режимів та їхня адаптація до умов

об'єднаного протистояння міжнародного співтовариства глобальним потрясінням пов'язані, врешті-решт, з демократизацією внутрішньодержавного політичного життя.

Разом із тим необхідно пам'ятати: якщо швидкий розвиток мислиться як глобальний процес, він не може зводитися до поширення в усьому світі знань, світогляду, способу життя чи досвіду будь-якого одного регіону. Необхідно зв'язувати розвиток кожної країни з її власними цінностями і культурою.

З іншого боку, неабияку дискусію викликає питання про демократизацію міжнародних відносин та роль міжнародного права в даному процесі. На думку С. Л. Рогожина, під терміном «демократизація» розуміється активізація участі держав (перш за все тих, що розвиваються), а не народів у міжнародному спілкуванні і прийнятті ключових рішень політико-правового характеру [3, с. 26]. Разом із тим не можна ігнорувати факт неучасті великої кількості держав у створенні і реалізації комплексу міжнародно-правових норм та інститутів. У зв'язку з цим особливої уваги потребує новітній рух «антиглобалістів», програма якого містить багато позитивних моментів, потребує закріплення і розвитку за допомогою норм міжнародного права.

Незважаючи на найбільші потрясіння епохи, політична культура ХХ ст. все-таки нерозривно пов'язана з прагненням до демократії. Разом із тим варто пам'ятати, що демократія виступає лише формою, що не визначає розвитку, а створює умови для самобутнього політичного прогресу на основі вільного соціально-політичного вибору народу. Аналіз найбільш авторитетних досліджень у сфері глобального моделювання свідчить, що найбільш ефективними для подолання кризи можуть стати перетворення існуючих політичних систем [4, с. 149].

Розквіт плюралістичної демократії в багатьох країнах світу з різними культурними і релігійними традиціями не заважає збереженню великої різноманітності конституційних монархій, парламентських і президентських республік. Якщо визнання міжнародним співтовариством принципів і стандартів демократії й приведе держави до єдності, то неминуче в одному — у зміцненні міжнародної антиавторитарної політики.

Зрозуміло, центральну роль у демократизації відіграє система ООН, діяльність якої починається з консультативного обслуговування держав (на 1988 р. за такою допомогою звернулися в ООН 39 держав, а в 1990 р. консультативне обслуговування у сфері захисту прав людини отримали вже 43 держави) і закінчується контрольними заходами, причому аналіз документів різних органів ООН не викликає сумніву в існуванні для них і для ООН у цілому пріоритетної мети всілякого сприяння закріпленню процесу демократизації в державах, для чого спеціальні експерти ООН здійснюють не тільки експертизу законодавства держав, але і навіть готують розгорнуті програми демократичних перетворень у різних країнах.

Демократизація держав з використанням міжнародного права, безсумнівно, є одним із його основних у масштабах міжнародного співтова-

риства цивілізаційних завдань, причому основою цього процесу є певна споконвічна спільність політичної культури, що базується на збереженні демократичної традиції в різних суспільствах. Розвиток же цієї культури і кристалізація її основних цінностей у загальноцивілізаційному плані без міжнародного права неможливі, як уже неможлива і відмова світового співтовариства від вивчення й узагальнення демократичного досвіду людства, майбутнє якого може бути зв'язане лише з демократією. Однак утвердження цінностей демократії через міжнародне право свідчить, що в політичній культурі сучасної цивілізації все більше переважає демократична традиція.

Видається, в контексті даної статті варто привернути увагу до концепції «демократія через право», яка сформувалася спочатку в межах внутрішнього публічного права, а згодом отримала розвиток і в міжнародному праві. Згадана концепція об'єднує принцип демократії і легітимної влади, котра обрана народом і бере участь в її здійсненні, та одночасно ліберальну ідею обмеження влади, навіть демократично обраної. На думку вчених-юристів, недостатньо уваги приділяється вивченню взаємозв'язку таких понять, як захист прав людини, демократія, верховенство права, хоча окремо зміст кожного із цих явищ проаналізований досить ретельно [5; 6; 7, с. 411–414; 8, с. 723–736]. Не можна не погодитися з тим, що реалізація прав людини і основних свобод є відображенням і втіленням засад панування права, верховенства і ефективності закону, плюралізму та демократії. З іншого боку, цей взаємозв'язок можна прослідкувати і в зворотному напрямку: де панує демократія і право, там все менше порушуються права людини. Основною причиною проникнення цієї концепції в міжнародне право стала зміна політичних режимів і перехід до демократичних цінностей та інститутів держав колишнього комуністичного блоку. В процесі такого переходу європейські держави (а згодом і держави інших континентів) отримали правову підтримку регіональних міжнародних організацій, у тому числі Ради Європи, основними цінностями якої є верховенство права, плюралістична демократія та права людини, тобто складові концепції «демократія через право». На нашу думку, дана концепція буде розвиватися і поширюватися, особливо в праві РЄ, оскільки вона навіть започаткувала спеціальну міжнародну інституцію — Європейську комісію «За демократію через право», діяльність якої поширюється не лише на держави європейського регіону. Як Рада «Великої Європи», вона зосередила зусилля на стимулюванні процесу демократичних змін, на наданні державам допомоги у встановленні чи відновленні верховенства закону, в корінній перебудові законодавчої і правової системи.

Авторитет демократичних перетворень режимів незмінно зростає, а дотримання міжнародно визнаних прав і свобод людини розцінюється міжнародним співтовариством як ознака культури і цивілізованості. Зокрема, у Загальній декларації прав людини зазначено: «зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурю-

ють совість людства». У ст. 4 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права зазначено, що держава може встановлювати лише такі обмеження прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним із природою зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві. Осуд геноциду «цивілізованим світом» закріплено у Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього. У Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації визнано, що «всяка теорія переваги, заснованої на расовій відмінності, в науковому відношенні хибна, в моральному — недозволена і в соціальному — несправедлива та небезпечна і що не може бути виправдання для расової дискримінації, де б то не було, ні в теорії, ні на практиці».

Декларація про право на розвиток 1986 р. формулює його як право, в силу якого «кожна людина і всі народи мають право брати участь у такому економічному, соціальному, культурному і політичному розвитку, при якому можуть бути цілком здійснені усі права людини й основні свободи, а також сприяти йому і користуватися його благами». Отже, Декларація чітко формулює напрямок розвитку суспільств — демократичний. На цей факт звертав увагу і М. В. Буроменський [9, с. 136]. Подальший розвиток цього положення Декларації дозволяє говорити про зв'язок розвитку і демократизації як про ще більш твердий імператив, причому демократизація розуміється саме в існуючому міжнародно-правовому контексті: досягнення цілей розвитку може розглядатися з урахуванням ратифікації документів у галузі прав людини і ступеня дотримання таких прав.

Під час Глобальної консультації з питань здійснення права на розвиток 1990 р. було визнано, що «нездійснення чи неповага принципів демократичного правління виявилися серйозною перешкодою на шляху реалізації права на розвиток». Надаючи настільки серйозне значення процесу демократизації, міжнародне співтовариство незмінно прагне до юридичної конкретизації цього поняття, тому роль міжнародних «стандартів» демократичності політичних режимів незмінно зростає і даний термін уже не є незвичним для міжнародних документів і наукових досліджень [10, с. 37–42].

Зародження норм-стандартів було пов'язане у міжнародному праві з прагненням сформулювати в міжнародній практиці певні політико-юридичні орієнтири в розрахунок на їх наступне широке визнання у світі, свідчать про етап формування міжнародного співтовариства як цілісності більш високого рівня, коли деякі міжнародно-правові норми набувають такого авторитету, що, навіть не будучи загальноновизнаними імперативами, все-таки виступають мірилом відповідності політики держав визначеним стандартам, незалежно від визнання їх державами (наприклад, вплив норм пактів про права людини для оцінки політики тоталітарних держав, що не підписали ці документи). Значення демократії для загальнолюдського розвитку висуває ці норми на рівень за-

гальноцивілізаційних орієнтирів незалежно від існуючого на сьогодні обсягу їхнього визнання. У цьому розумінні й можна говорити про міжнародно-правові стандарти демократії, тобто про закріплені у міжнародному праві юридичні зобов'язання, авторитетно підтримувані орієнтири соціального і політичного розвитку. Так, ГА ООН прийняла перелік керівних принципів із встановлення міжнародних стандартів в галузі прав людини [11].

Стає очевидно, в основі існуючого підходу до міжнародних стандартів демократії лежать міжнародно-правові норми з прав людини, а подальше формулювання стандартів не повинне виходити за рамки сформованої в міжнародній практиці форми прийняття міжнародних зобов'язань. Разом із тим якість стандарту повинна забезпечувати його безумовну застосовність як основи для юридичної кваліфікації дій влади й урядів. Таким чином, мова йде про міжнародно-правові норми особливого роду, здатних служити меті глобального коректування, соціально-політичного розвитку окремих країн за тими напрямками їхнього розвитку, які являють найбільшу загрозу для демократичного розвитку суспільств і людства в цілому.

Звернення міжнародного співтовариства до ідеї широкого використання міжнародно визнаних правових стандартів демократії дозволяє говорити про створення міжнародно-правової концепції демократії, заснованої на міжнародно-правових зобов'язаннях у галузі прав людини [12, с. 32—41]. Звернення ж світового співтовариства до проблем життєдіяльності політичних режимів приводить до створення таких специфічних стандартів, що утворюють для міжнародної концепції демократії власну основу, не розриваючи її тісного зв'язку з концепцією прав людини.

Як і загальне міжнародне право, на підтримку плюралістичної моделі демократії зорієнтовані деякі з основних регіональних угод. Однак найбільш повний перелік ознак плюралістичної демократії і правової демократичної держави, що країни-учасниці погодилися дотримувати, закріплено у Підсумковому документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ. У Хартії для нової Європи представницька плюралістична демократія розглядається як «єдина система правління», що учасники НБСЄ зобов'язуються «будувати, консолідувати і зміцнювати». Ця ідея знаходить підтвердження і в наступних документах. У Керівних принципах відносин між Радою Європи й Європейським Союзом (Додаток 1 до Варшавської декларації 2005 р.) зазначено, що «РЄ та Європейський Союз засновують свої взаємовідносини на... сприянні та захисті плюралістичної демократії, дотриманні прав людини, основних свобод і верховенства закону, політичному й юридичному співробітництві... Ці спільні цінності є основою демократичної стабільності і безпеки...».

На відміну від документів європейських організацій ГА ООН до останнього часу уникала згадувань про «плюралістичну» чи «представницьку демократію», надаючи перевагу більш нейтральному — «демо-

кратія». Очевидність існування у світі різних форм демократії, іноді здатних продукувати прямо протилежні результати, привело ГА ООН в останні роки до вживання терміна «справжня політична, соціальна й економічна демократія» [13; 14].

Плюралістична демократія як основний міжнародно-правовий стандарт базується на сукупності окремих міжнародно-правових норм. Однак у цілому всі вони, безсумнівно, сформульовані у рамках єдиної концепції демократії, що споконвічно виступала як первинна і визначальна для тих держав, що заклали основу міжнародного співробітництва в галузі прав людини. Отже, можна говорити про визначені вимоги до моделі плюралістичної демократії, які визнає міжнародне право й у рамках яких можливий розвиток нормотворчості про права людини.

На цей же зв'язок із загальними основами плюралістичної демократії вказує Статут Організації Арабських Держав, який визначив, що конституції держав-учасників будуть визнавати, що «юридичні і політичні інститути, які регулюють життя людського суспільства, мають своєю найпершою принциповою метою захист невід'ємних прав людини».

Норми міжнародно-правового захисту прав людини безумовно слугують міжнародними стандартами у своїй галузі. Тим часом у міжнародному праві сформовані й продовжують формуватися стандарти, що відносяться безпосередньо до умов формування і демократичного функціонування політичних режимів. Це, насамперед, стандарти виборів до органів влади і самі ці органи влади, хоча до цього часу питання про міжнародно-правовий стандарт виборів залишається неоднозначним. Це підтвердило прийняття в 1988 р. ГА ООН резолюції про підвищення ефективності принципу періодичних і справжніх виборів, а у березні 1989 р. уряд США, що був ініціатором прийняття резолюції, заявив про свою позицію: з цього питання не передбачається прийняття документа, що має обов'язкову юридичну силу, а наголос повинен бути зроблений на аналітичні огляди і консультації.

На наступній сесії Генасамблея в спеціально прийнятій резолюції констатувала: «Тільки народи можуть визначати методи і створювати інститути, необхідні для процесу виборів, а також визначати шлях його здійснення у відповідності зі своїм конституційним і національним законодавством» [15]. Однак резолюція, слід погодитися з думкою М. В. Буроменського, тут явно не узгоджується з рівнем досягнутого в міжнародному праві, яке визначає цілий перелік зобов'язань у сфері організації й проведення національних виборчих кампаній [9, с. 144].

Як уже було згадано, у світі існує цілком визначена тенденція розвитку в державах плюралістичної демократії, що спирається на сучасне міжнародне право. Можна навіть говорити про існування розгалуженої програми світового співтовариства по демократизації режимів* [16].

Діючий юридичний стандарт політичного режиму означає його анти-тоталітарний розвиток. Безсумнівно, органи влади нерозривно пов'язані

зі стандартом режиму і повинні відповідати хоча б у загальному вигляді демократичній моделі державного устрою. Відповідно норми сучасного загального міжнародного права, що стосуються політичних систем, пов'язані, у першу чергу, з обов'язком держав створювати представницькі органи влади у відповідності і на підставі міжнародно визнаного стандарту виборів.

Відсутність такого органу оцінюється, очевидно, як доказ відсутності в державі народовладдя і невідповідності існуючої в ній системи органів державної влади міжнародному стандарту. Дана норма більш конкретизована в Європі (наприклад, ст. 3 Першого протоколу до ЄКПЛ). Більш повно модель центральних органів влади визначена в Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ, де встановлений, на нашу думку, мінімальний для Європи стандарт представницької форми правління: законодавчою визнається представницька влада, створювана на основі вільних виборів (п. 1.5 (1) і 1.7 (7)); «виконавча влада підзвітна обраним законодавчим органам і виборцям» (п. 1.5 (2)), причому «обов'язок уряду і державної влади дотримувати конституції і діяти єдиним із законом чином» (п. 1.5 (3)), а п. 1.5 (5) називає і третю владу — судову. Про необхідність існування в державі судової гілки влади йдеться в різних міжнародних актах (ст. 5 Загальної декларації прав людини, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 6 ЄКПЛ), а також про забезпечення незалежності судових органів (Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх та Основні принципи незалежності судових органів). Відповідно створення в цілому такої системи є, з точки зору сучасного міжнародного права, юридично обов'язковим, а що стосується можливих її особливостей, то це цілком вирішується за розсудом самих держав.

Таким чином, загальне міжнародне право — це сукупність міжнародно-правових принципів і норм, обов'язкових для усіх держав без будь-якого винятку. Ця характеристика іноді доповнюється вказівкою на те, що загальне міжнародне право в рівній мірі захищає права усіх держав — учасників міжнародного спілкування і тому відповідає інтересам усіх держав і народів. Серйозним аргументом на користь такого твердження є встановлення ГА ООН Міжнародного дня демократії, що святкується з 2007 р. 15 вересня.

Отже, міжнародне право достатньо чітко орієнтує держави на демократичний шлях розвитку їхніх політичних систем. Це може бути тільки плюралістична модель демократії, і така постановка питання є міжнародно-правовим стандартом.

П р и м і т к а

* Згідно з Доповіддю Генерального Секретаря ООН за підсумками Глобальної консультації з питання про право на розвиток у січні 1990 р. «міжнародне співтовари-

ство зобов'язане вмішуватися і прибирати перепони на шляху здійснення права на розвиток в тій мірі, в якій існує можливість у плані чіткого і конкретного визначення таких перепон». Ціла серія прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН резолюцій ясно свідчить, що саме тоталітаризм як найбільш узагальнена форма антипода демократії визнається перепорою розвитку.

Л і т е р а т у р а

1. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть / *И. И. Лукашук*. — [2-е изд.]. — М. : БЕК, 2000. — 420 с.
2. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / *П. Фейерабенд*; пер. с англ. и нем. А. Л. Никифорова; общ. ред. и вступ. ст. И. С. Нарского. — М. : Прогресс, 1986. — 543 с.
3. Рогожин С. Л. Международное право как диалог и столкновение цивилизаций / *С. Л. Рогожин* // МЖМП. — 2002. — № 3. — С. 16–30.
4. Ричардсон Д. Модели глобальных систем / *Д. Ричардсон* // Прорыв. Становление нового мышления. — М. : Прогресс, 1988.
5. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека : учеб. для вузов / [Л. М. Энтин, А. А. Наку, С. В. Водолагин, Г. П. Толстопятенко, Е. Ю. Козлов; рук. авт. кол. и отв. ред. Л. М. Энтин]. — 2-е изд., пересмотр. и доп. — М. : Норма, 2005. — 960 с.
6. Лимонникова М. А. Концепция «демократия через право» в современном публичном праве [Электронный ресурс] / *М. А. Лимонникова*. — Режим доступа : http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/25/maуua-limonnikova@rambler.ru.pdf.
7. Steyn Johan. Democracy through Law / *Steyn Johan* // Selected Speeches and Judgments. — 2005. — Vol. 15, N 5. — P. 411–414.
8. Lord Steyn. Democracy through Law / *Lord Steyn* // European Human Rights Law Review. — 2002. — Vol. 6. — P. 723–736.
9. Буроменский М. В. Политические режимы государств в международном праве. (Влияние международного права на политические режимы государств) / *М. В. Буроменский*. — Х. : Ксилон, 1997. — 244 с.
10. Заблоцька Л. Г. Виникнення та формування міжнародних стандартів у галузі прав людини / *Л. Г. Заблоцька* // Український часопис прав людини. — 1995. — Т. 1. — С. 37–42.
11. Setting international standards in the field of human rights. Res. GA UN 41/120. 4 December 1986 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/res/41/a41r120.htm>
12. Буроменський М. В. Свобода вибору та вибір цивілізації / *М. В. Буроменський* // Вісник АН Української РСР. — 1991. — Т. 8. — С. 32–41.
13. Measures to be taken against Nazi, Fascist and neo-Fascist activities and all other forms of totalitarian ideologies and practices based on racial intolerance, hatred and terror. Res. GA UN 38/99. 16 December 1983 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/res/38/a38r099.htm>.
14. Measures to be taken against Nazi, Fascist and neo-Fascist activities and all other forms of totalitarian ideologies and practices based on racial intolerance, hatred and terror. Res. GA UN 40/148. 13 December 1985 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r148.htm>.
15. Уважение принципов национального суверенитета и невмешательства во внутренние дела государств в ходе их процессов выборов. Res. GA UN 44/147. 15 December 1989 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/RES/44/147&Lang=R>.

16. Advisory services in the field of human rights: report of the Secretary-General. Doc. UN E/N/4/1990/43. 23 January 1990 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?session=12488588001P1.67456&profile=bibga&uri=search=YAGENDA~!E/CN.4/1990/1%2023%20-%20Advisory%20services%20in%20the%20field%20of%20human%20rights.&menu=search&submenu=alpha&source=~!horizon>.

А н о т а ц і я

Свіда Т. О. Сучасний стан міжнародно-правового співробітництва у зміцненні демократії. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню процесу формування у міжнародному праві принципу демократії, відповідно до якого держави повинні відповідати закріпленим міжнародним правом демократичним стандартам. Вивчення сучасних міжнародно-правових актів свідчить, що міжнародне право достатньо чітко орієнтує держави на демократичний шлях розвитку їхніх політичних систем.

Ключові слова: демократія, демократизація, міжнародне право, міжнародні стандарти.

А н н о т а ц и я

Свіда Т. А. Современное состояние международно-правового сотрудничества в укреплении демократии. — Статья.

Статья посвящена исследованию процесса формирования в международном праве принципа демократии, в соответствии с которым государства должны соответствовать закрепленным международным правом демократическим стандартам. Изучение современных международно-правовых актов свидетельствует о том, что международное право достаточно четко ориентирует государства на демократический путь развития их политических систем.

Ключевые слова: демократия, демократизация, международное право, международные стандарты.

S u m m a r y

Svida T. The Current State of International Legal Cooperation in Democracy Strengthening. — Article.

The article is devoted research of process of formation in international law a principle of democracy according to which the states should correspond the fixed international law to democratic standards. Studying of modern international legal acts testifies that the international law accurately enough focuses the states on a democratic way of development of their political systems.

Keywords: democracy, democratization, international law, the international standards.